

804
ORATIO

DE INSTITV

TA ILLVSTRISSIMI
DOMINI, D. IOANNIS DE
Zamoyscio, R. P. Magni Cancellarii etc.
exercituum Generalis etc. etc. benignissima
liberalitate Academia Zamosciana: Cum
vindicata simul Illustrissima Celsitudinis
illius, iniquissimis Calumniis oppugnata in-
nocentia & violata integritate, de tran-
situ Tartarorum, seu Scytharum
per Pocuciam.

ELABORATA

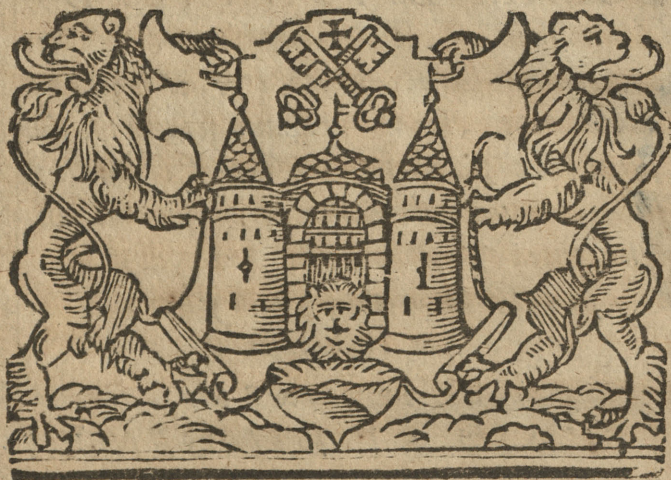
STUDIO ET DILIGENTIA

Ioannis Rivii, Inspectoris Scho-
lae Rigensis:

ET EDITA

RIGÆ, METROPOLI LIVO-
nia, Mense Januario. Anno saluti-
feri partus M. D. XCV.

Typis Nicolai Mollini.

ORATIO

 Vanquam, si dierum & temporis ratio
 sola putetur, vel serum nimis, vel superna
 canem forte videri queat: attributum imitatione
 industria aliorum, officium nostrum, ad gratulandi
 piis Musis quietas sedes, Celebris in Sarmatia domi-
 ciliu apud Urbē Zamosciā: Tamen cum praeclarissi-
 mi facti, laudatissima fama, postquam longe lateq;
 divulgata fueret: ad nos tandem longo sane loco-
 rum & temporum intervallo se junctos, perman-
 dit: sera gratulatio reprehendi nequaquam debet.
 Si enim, quae omnibus bonis, tum doctis & sapien-
 tibus viris recte meritoq; probantur: mihi quoq;
 digna admiratione & speciosa videri demonstrare:
 quocunq; id sane tempore fieret: nullius mihi, co-
 gnita morae causa, pertimescendam inhumanissi-
 mam condemnationem arbitrabar: praesertim cum
 recta, bona & laudabilia, Graeci, vetere & trito
 jam pridem sermone proverbio, iterum & saepius
 repetere jubeant. Neq; vero summorum Amplitu-
 do hominum, quorum egregiae commendationes in
 lucem extulerunt, laudem facti cum omni posteri-
 tate adequandam, me detertere debet (quanquam,
 ne quid dissimulem, deterret illa quidem) quo mi-

nus ipse aliquid scribam: Cum in medio palma sit posita omnibus, qui artem tractant Musicam.

Inter eos verò, qui excellenti ingenio, virtute & sapientia, tum in copia & varietate literarum infinita, admirabili doctrina pradii: Academiã Zamoscianã exteris quidẽ inprimis notã reddiderunt: Vir Dignitate & autoritate Celeberrimus: & Juris consultorum eloquentissimus: Eloquentium autem juris peritissimus: D. David Hilchen, quem ut summum nostrum honoris causa nomino, Incluta Republica Rigensis Syndicus, erudita publiceq; divulgata intimatione sua, Illustrissimi Domini Zamoysci deditissimum liberalissimis studiis, tum re ipsa & facto laudatissimo demonstratum animum, ita expressit, ut nihil addi posse videatur: Sed hic tamen talis & tantus vir, pro ea, quam cum amabilissimis moribus suis conjunxit, modestia: aliis quoque, ac mihi sane uni ex multis, loci aliquid, ad scribendum in hoc genere quippiam libenter & placide relinquet: quem Amplitudo ejus & Magnifica Dominatio novit, nequaquam contemni ut inertem & prorsus indoctum.

Non enim si summi illi, quos diximus, Viri, quemadmodum virtus & sapientia illorum meretur, in summo precio atq; omnibus in ore sunt: ideo humilibus quoq; in quibus nomen nos etiam profitemur

temur nostrum, non locum relinqui par est aliquem: Nisi forte tam abjecto quispiam & desperato reperiatur ingenio: qui etiamsi nihil aliud studeat, nisi id quod agat: tamen navare se quippiam posse diffidat: cum omnino volantas acrius incitata, viam sibi met sepe numero ad perficiendum quippiam aperiat. Nec quenquam hoc errore duci oportet, ut aucupium assentationis propositum nobis, dum hæc scriberemus, fuisse existimare velit: cujus suspicione, si propter honestatem, simili in causa liberantur alii: nihil impediatur, quo minus securitatem mihi ad versus facilitatem linguæ aliorum & accusatoriam licentiam polliceri debeam: ita quidem ut criminis hominum, adhaerescere in me reprehensiones non queant.

Ego verò in tanta editorum de Instituta Academia Zamosciana scriptorum copia, sedatè compositeq; vires meas metiens: non modo, quam istud commendanda ejusdem Academia Institutum honestum sit perpendo: sed etiam quid in tam celebri argumento, toties vulgato, jamq; trito ferme & communi, à me afferri posset: Verborum sententiarumq; ornatu ita vestitum, ita perpolitum & elaboratum, ut nova omnia, intacta & singularia esse videantur, circumspicio. Hoc ita æquis rerum æstimatoribus, lectoribusq; benignis probato;

jam $\frac{1}{2}$ in altum nave propulsa, ventis vela permit-
tam: atq; ad breuissimum navigationis cursum ab-
soluendum me comparabo.

Memoria proditum est, Socratem A. benien-
sem, eum qui Oraculo Apollinis sapientissimus ju-
dicatus fuit: quodam tempore in angusto portu incidisse
in Xenophontem aetate adhuc puerum. Quem ille
cum aspexisset, atque ϵ facie generosam ad virtutis
decus capeffendum indolem elucere non difficulter
animum adverteret: objecto scipione, transire vetuit.
Solebat autem Socrates, ex eo, quod ille sibi dede-
rat, qui cum disputabat, aliquid conficere, quod ille
ex eo, quod jam concessisset, necessario approbare
deberet. Quae sit ergo ex Xenophonte, ecquid sci-
ret, vinum ubi quam optimum $\&$ sincerissimum,
tum panes ubi candidi, tandem carnes atq; obsonia
ubi prostant. Ad ea $\&$ uniuersa $\&$ singula, cum
ille respondisset, scire se: Tum amplius Socrates,
ecquid nosset, homines ubi probati $\&$ integri, o-
mnib; condecorati honestamento virtutis educa-
rentur: quos Graeci Calocagathos appellare con-
sueverunt: Hic cum haesisset Xenophon: Quin tu
ergo, inquit Socrates, quoniam id mihi solum non
respondes, quod ego solum audire volueram, seque-
ris me, ut cognoscas $\&$ videas. Ex eo tempore se-
nem illum sapientem secutus, nunquam Xenophon
à lateo

à latere ejus discessit. Hæc profecto laudatissima, sapientissimi hominis vox atq; oratio, omnium eruditæ seculorum posteritatem, in id perpetuo quibusvis temporibus opera uti daretur, ad instruendum celebri doctrina, & preparandos aliquos qui divinæ humanarumq; Gubernationi rerum eum salutari propagatione pietatis & virtutis, atq; ad eò omnium bonarum artium ac disciplinarum præficerentur.

Quod si in vestigando generoso vino, tum in exquirendis panibus candidis, & comparandis iis, quæ gula apta sunt tantoperè occupantur homines: maximam partem solliciti de vita sumptibus cum elegantia & copia; quanto ardentius ad multo majora & graviora contendendū Socrates censuit hominibus: ad excolendam potiore partem hominis, mentem videlicet, particulam, ut Horatius ait, divinæ aure, qua sapimus, qua meremini, qua intelligimus, qua judicamus. Hic autem tam speciosus animi cultus in voluptatis regno, ubi omnia luxuria diffuunt, consistere nullo modo potest: quando ista, in lustrum cordis, ubi incubet, pestilens admittitur opinio, istud tam divinum animal, quem hominem dicimus, ad passum, & ad procreandæ voluptatē natum esse. Qui quidē usurpatione... mentis & intelligentiæ, arcano, sanctissimi

Simi conditoris sui munere, ad ea consequenda af-
fert: quibus homines inter sese alii alius prodesse, &
communes utilitates in medium conferre, tum ar-
tibus opera & facultatibus atq; societatis amabi-
lissimo nexu & vinculo esse jugati queant. Quem-
admodum autem valetudini conservande, & cu-
ra corporis merito & recte opera datur: ita multo
diligentius in id incumbendum, ne animus agrestis
& rudis relinquatur. Et si accusandi qui sanitatem
ipsi suam in di, crimen coniciunt: multo vehemen-
tius improbandi qui partem eam, quam di vinitus
habemus, Angelis & Deo similem, incultam, bar-
barie quasi vastitate & impressione pessundari si-
nunt. Quod si vere hominis excellentiam, & huius
praeceteris animantibus naturae dignitatem consi-
dera verimus (velle quidem certe debemus) reperi-
emus, deberi hoc ipsi sive Deo, sive naturae, à qui-
bus in lucem producti sumus: ad decus & honesta-
tem uti confirmemur. Hoc eo etiam facilius factu
est, quod omnium virtutum initia quaedam, sive
scintillas & elementa ac semina quispiam, vel
etiam rudimenta naturae appellare malit, nobis in-
sita sint: ut hoc quoque non in postremis duci debeat
quamobrem ad conspectum literarum sobolem pro-
vientes suam producere, & ad scholas ludorum de-
ducere debeant literariorum, cum illud ut faciant,

tacito

tacito natura sensu jubeantur, sitq; hoc solum ani-
mal disciplinabile, atq; ejusmodi plane, quod ad
ea, quæ recta, quæ justa, quæ moderata, quæ ma-
gnifica sunt occulto impulsu trahatur. Est enim na-
tura sic generata vis hominis, ut ad omnem virtu-
tem percipiendam facta videatur; cujus rei docu-
menta in pueris proponi, luculenter et eleganter Ci-
cero demonstravit. Qui quidem semper aliquid mo-
liuntur: Secundum Aristotelem, qui juvenutem
nunquam profitetur posse quiescere: Et à perqui-
rendo semper aliquid ne virberibus quidem abduci
possunt: Et pulsari requirunt: Et aliquid se scire gau-
dent: Et alius narrare gestiunt: Et eorum quos vi-
dent, volunt non ignorare nomina: quibusq; rebus
cum equalibus decertant, si vincunt, efferunt se
letitia: Victi debilitantur: ut facile appareat, vir-
tutis simulacris, quarum in se semina habent, sine
doctrina moveri. Hæc igitur omnia, quanto, cum
procedunt anni et ætas auctior fit, illustriora Et ex-
pressiora effici oportere putandum: cum idem la-
bor sit bona faciendi Et mala perpetrandi: nisi quod
quæ bona sunt, aliquam temporis molestiam requi-
runt Et sollicitudinem.

Quod si natura sine doct. in tanta vis est, ut
agendi aliquid, Et diligendi aliquos, Et liberalita-
tis ac referende gratiæ principia in nobis continea-

mus: quid obsecro futurum censemus, si commoda doctrina accessione atq; benefica ope, ea quae natura bona sunt, arte meliora reddi queunt. Hac est verissima summi boni attentissimaq; consideratio: hic cursus absoluta sapientiae, cuius primus gradus est, nosse se: postremus verò nosse Deum. Quo quidem, in illustrissimo omnium loco posito, sine constituto: in humana vita ad commendabilem modum degenda, constituta sunt omnia: ita ut nulla sese in hanc dedecorosa species, sive insinuare, sive incitare possint, ad maculam & labem probri, honestis hominum actionibus aspergendam: Hunc autem quasi fontem quendam omnis rectitudinis & integritatis, unde quasi de alveo quodam exuberante, promanare oportet, florentis, omniq; felicitatis laude cumulata vita illustrissimas species, ubi reperiemus: aut quomodo ista, in hominis liberaliter educati, corde, pietatis & virtutis a-
dolescens arbor fructus feret! nisi mentis, quasi fundi, instrumentum, cognitio & disciplina praece-
rit? Ut enim sine cultura ager, ita sine doctrina animus fertilis esse non potest. A scholis ergo inquis ista petenda sunt: metuebant ne a lenonibus diceret.

Quis enim unquam ad bonitatis & sapientiae laudem aspirare ausus fuit, nisi sese Academicis & scholis formandum & erudiendum commississet? Aus
quae nam obsecro legitimi spes esse profectus instructio

sapientie possit : cum ab his salutaris propagationis
quasi officinis quibusdam discesseris ? Iam vero, qui
Inclyto splendore suo & Illustrissimo statu dignam
consecuti fortunam, ita se comparant, ut ad extru-
enda istiusmodi sempiternæ laudis & gloriæ domi-
cilia : tum ad conducendam magnificentissimis sti-
pendiorum sumptibus, Doctorum Magistrorumq̃
operas : ad Celeberrimarum cultum professionum,
& multiplicis doctrinæ exercitationem, cum semet
offerre, tum sua omnia conferre alacriter institu-
ant : eos mediis fidius sine omni dubitatione di-
vinitus & excitari & confirmari rectè perhibebimus.
At hoc idem Illustrissimus Dominus, & in pau-
cis post hominū memoriā Memorandus Heros, D.
Ioannes, ex Inclyto, & antiquissimæ virtutis laude
celeberrimo Zamoysciorū stemmate, sese nomenq̃
suū immortalitati commendās, prestitit. Cujus qui-
dem Illustrissima Celsitudo ad maxima & summa
quæq̃ gerenda nata, in tantis vel asperitatibꝫ rerū
vel temporū angustiis, in quas ætas illiꝫ laboribꝫ &
curis consecuta incidit : nihil sibi obstare passa fuit,
quin in immenso maximarū concursu occupationū,
quibꝫ Eccelsitas ipsiꝫ, modo nō omnibꝫ pene momē-
tis obruitur, cogitationē suā, & dignā P. incipe viro
mentem, ad hanc nunquam satis laudatam, rei uni-
us omnium in terris & ista hominum societate

maxime susceptionem convertere, cum omnium
bonorum admiratione solida & vera dignata fuit.
Declaratur autem hoc speciosissimo facto, quod in
tam excelso & illustri loco positum, ejusmodi est,
ut neq; obscurari, neq; silentio prateriri queat: cum
in totius Sarmatia, & aliarum insuper nationum
oculos & aures incurrat: Illustrissimam Celsitudi-
nem ejus, intelligere, vim & dignitatem optima-
rum artium ac laudatissimarum disciplinarum:
Quibus solis & unis Ecclesie Christi & Rerum
publicarum, cum adjuncta tum ornamenta con-
ciliantur & conservantur. Equidem solem e mun-
do tollere videntur, qui liberalissima ista studia
negligere atq; contemnerent: aut profana & impia
abdicatione quadam, exterminare ausint: cum istis
sive sublatis, sive subrutis columnis, quae ceu tibi-
cines, inclinatum ruinosi orbis statum sustentant
& fulciant: extremum rerum omnium, & mi era-
bilem interitum consecuturum, tam animo videa-
mus, quam ea quae oculis cernimus. Quod quidem
ita est in promptu, ut disputatione non egeat: ac
potius qui contradicat aut sentiat: is nihil sentire
ac dicere penitus videatur. Quo pauciores autem
in omnibus seculis reperti sunt; qui magnitudinem
potentiae suae, & opum affluentiam splendidissima-
rum, expositam esse communibus, cum patrie, tum

extero-

exteriorū cōmodis vellent: ut aliis, non sibi solis sese
natos esse demonstrarent: neq; tam quid, quam diu
ipsi superstites essent: quam quid à discessu suo, ex
hoc impuro lachrymabiliq; fragilis vitæ hospitio, de
posterioritate futurum esset, sollicitis animis perpen-
dendo considerarent: eò majoris & sanctioris rei
conscientiam, Illustrissimæ Celsitudini illius, nobi-
lissimum istud, recens instituta Academia, Gym-
nasium est pariturum. Nos quidem certe, qui lite-
ras & virtutem amamus, & salutariter propaga-
ri liberalia studia optamus: Illustrissimæ Celsitu-
dinis ejus, ad bene de Republica merendum, quo
nihil est in rebus humanis præstantius, nihil glorio-
sius, affectum atq; animum, quem constantis sue
tuendæ causa, ad laudatissimum effectum perduxit,
unicè exosculamur atq; amplectimur. Quin etiam
Illustrissimæ Celsitudini ejus, hoc potissimum no-
mine, uti debemus subjectissimè gratulamur: Cum
quasi salutaris & prosperi Syderis: cujuscpiam luci-
dissimum jubar, in Sarmatia exortum, ita affulse-
rit Musis: ut pulsas ignorantia barbariq; tenebris,
erudita doctrina splendorem in vœctum esse: nequa-
quam tacita paucorum, sed perspicua cunctorum,
quorum aures ad tantæ, tamq; commemorablem fa-
cti famam patent, prædicatione celebretur.

Quemadmodam autem bellicæ laudis gloria,

Trebus præclarissimo successu semper antea gestis,
cumulatissimè Illustrissima Celsitudo ejus satisfacit
Inclytæ patriæ suæ: quoties tempestas periculique
terror fortè intonuit, ubi scilicet animo forti atque
intrepido, tum subitis & salutaribus consiliis opus
fuit: Ita in toga eandem illam, non modo tam ar-
dua rei cogitationem complexam esse: sed eandem
facto etiam, & opere ipso explicasse: ejusmodi est,
quod & hæc ætas mirabitur: & posteritatis gratissi-
ma prædicatio, dum Sol iste celo lucebit, aut hujus
usura lucis, quicumque superstites erunt, perfruen-
tur: ac hominum denique vita durabit, extollere
nunquam desinet.

Quod cum ita sit, quidnam sibi, per Deum
immortalem vult illa existimationis alienæ viola-
trix cohors: Quæ Illustrissima Celsitudini illius
Clarissima fame, maculam & labem aspergere,
veteratoria malitia obtreccionum non veretur:
ingeniose quidem, sed falso tamen comminsecando
ea, quæ in invidiam & crimen coniecere possint,
Principem Virum: in quem totius Sarmatiæ oculi
coniciuntur: cujus solius & unius opera, in bel-
lo, ut ait Terentius, in ocio, in negotio suo quisque
tempore usus est sine superbia. Cognovimus enim
esse, qui adversus Illustrissimum splendorem illius
nescio cujus culpa crimen, è transitu Scytharum,
quis

qui ad Tyrannum Turcicum modo praterito anno
penetrarunt, exculpere ausint: quasi ipsius Celsitu-
dine connivente factum sit, aut per eam steterit,
quo minus incitata horum irruendi per Pocuciam
vis repressa fuerit atq; cohibita. Qua sane calum-
nia, totius antea vita integritas & innocen-
tia facile liberare tantum virum poterat. Eo autem
tempore summa vigilantissimi Viri in omnes occa-
siones, inq; omnibus qua exquireret, exploraret,
scrutaretur deniq; attentio & circumspecta extitit
animi provisio: nulla ut interposita mora, de iis
qua audita, quae comperta haberet, ad praestantissi-
mos quosq; splendore, autoritate & dignitate Se-
natores Regni retulerit: atq; absente Serenissimo
Rege: ipse quasi in suprema specula collocatus, quic-
quid a sapientia & consilio suo requireretur: solli-
cita cura egerit, suaserit, monuerit, suscepit:
Cum quidem ad avertendum infelices eventus,
atq; ad impediendum conatus Scytharum, Impe-
ratorio Legato autor esset: uti ad Moschum con-
tendens, eum ad transitum hunc avertendum exci-
tando hortaretur. Sed cum segnius & remissius o-
mnia geri animadverteret: non dubitavit suis co-
piis, quas propriis scilicet impensis atq; stipendiis
pridem aluerat: impetum hostium in se convertere:
modo non in diversas partes distrahere ea qd. in opus
fuiſſet:

fuisse: atq; vel corpore suo transitum hunc si ve ad-
ventum hostium intercludere: quemadmodum a-
nimosa virtus facere consuevit: si casa suo, aut
confirmare patrie salutem, aut periculum morari
posset. Sed quam in partem ea que prudenter, sa-
ne in tam subito periculo fallentibus fidem Barba-
ris, qui nihil hostile a sese expectari juberent, acta
sint: atq; partim in confidentia spreta, partim ve-
ro in nimia securitate nescio cui formidini attribu-
ta: partim deniq; dicendum est enim, in inviden-
tia extrema, ne non quicquam prospere succederet,
ne creditum quidem fuerit, quantum discrimen
regno instaret: hac igitur si hoc loco exequi velle-
mus, nescio quomodo instituta exitum orationis in-
veniremus. Sed eadem illis expedienda relinque-
mus, qui plus autoritatis *Q*uirum ad victoriam
consecuti sunt. Illud autem *Q* miserum est, *Q* gra-
ve atq; acerbum, summos viros pro custodia uni-
versae Christianae Republicae excubantes, conficta-
ri cogi cum improbiate procacis maledicentiae, *Q*
tetra invidia. Sed quia, ne ille quidem Hydra *Q*
Lerne domitor Hercules, quin istis appeteretur
mosibus, effugere potuit: Erit hoc maximo ama-
tori virtutis *Q* patrie, non in ultimis laudum:
communem sibi, cum laudatissime antiquitatis ho-
minibus fortunam esse: Tantum abest, ut sese agri-
tudine

rudine Illustrissima Celsitudo ejus conficere & ma-
cerare velit: quando conscientia bona mentis ma-
ximam afferre & solet & debet & potest etiam
consolationem rerum incommodarum: cogitando
non esse ullum magnum malum præter culpam. A
qua, hac quidem in parte longissimè abest Heros hic
noster: cujus si eventus fortè consilii, alius fuerit,
quam speratum esset: quoniam quantum humano
consilio provideri & effici potuit, præstitum foret:
moderate, quod evenit, ferendum sit: præsertim
cum idem ille in Dei manu positus sit exitus. Quan-
tum autem obsecro in vita, vel vanitatis est, vel
iniquitatis, si magni etiam viri, nedum promi-
sua turba, erroris & imperitiæ Magistra:
non ponderatis prius rerum momentis, non supe-
riorum temporum Illustrissimis meritis animo re-
putatis, virulenta maledicentiæ, & invidentissi-
mæ malignitatis atq; audaciæ tela, in tanto Heroë
eruentent: quo neq; præsentiore unquam in bello
animo quisquam, nec fortiore ad dimicandum, nec
ad moriendum paratiore fando audiri & memora-
ri possit.

Quid verò futurum, aut quonam res obsecro
est evasura, si ingenis hominum criminorum sit
exposita vita innocentium: & hoc scilicet agitur,
ut pro summis in Rempub. & Patriam meritis, opti-

mo Maximog² viro, quem in partem gubernatio-
nis Sacra Regia Majestas admittit, periculum
fama subeundam, & innocentia ne calumniis op-
pugnetur sit pertimescendum. Nam quis non videt,
minorem fore copiam eorum qui benè mereri de a-
liis studeant: cum eam sibi gratiam referri videant
Inclyti homines: ut cum omnia ad salutem & con-
servationem communium commodorum attule-
rint: eorum fama, per summum nefas juguletur
ab iis, qui in tantis rebus expediendis neq² consilio
neq² autoritate, neq² felicitate, & successu polle-
ant: quiq² in trepidis rebus, si ab ipsis, concursu facto,
consilium peteretur, aut imperium expectaretur,
ne hiscere quidem possent. Nos quidem, quamvis
non ignoratum nobis est, quàm exiguis presidiiis,
ad dinicandum pro tanto viro muniti simus: atq²
editum ab Illustrissima Celsitudine ejus scriptum,
ita Heròem hunc nostrum defendat, mirandum ut
sit, si vel cogitare quisquam, vel pronunciarè sini-
stre ausit: multò minus, sublevatione nostra, hoc
est, unius ex multis, ille egeat: tamen aliis, qui &
splendidius & feliciter idem facere possunt, autores
esse studuimus: ut & veritatis patrocinium ipsi
quoq² suscipere: & fidem suam, omnium Meca na-
ti literatorum benevolentissimo, & liberalium stu-
diorum Patrono fidsissimo, libenter & cupide presta-
re vel-

re vellent: ut multis incommodis sive debilitata
virtus, sive iniustissimis obrektionibus ja-
ctata atq; agitata celeberrima summi
veri existimatio, optimorum rectissi-
meq; sentientium aequitate, in
integrum restituta, re-
erectur.

198. egg